



Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Sosyal Hizmet Uzmanları Tarafından Değerlendirilmesi

Evaluation of Parental Alienation Syndrome by Social Workers

Görkem YURDAKUL MUNCUK¹, Prof. Dr. Kasım KARATAŞ²

Öz

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, çocuğun bir ebeveynine diğer ebeveyninden dolayı yabancılaşması olarak adlandırılmaktadır. Bu durum, aile mahkemelerinde görülen velayet davalarında veya çatışmalı boşanma durumlarında karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun görüldüğü olgularla çalışmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu yaşanan olgulara bakış açıları, yargıcın kararını etkileyebilmekte dolayısıyla çocuğun ve ebeveynlerin yaşantısı da değişebilmektedir. Bu doğrultuda ilgili çalışma ile aile mahkemelerinde sosyal hizmet uzmanı olarak görev yapan meslek elemanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu konusundaki bakış açılarını öğrenmek amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak Ankara Adalet Sarayı ile Ankara Batı Adliyesinde aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, sosyal hizmet uzmanlarının sık sık ebeveyn yabancılaştırma sendromunun görüldüğü olgularla karşılaştığı, bu tür olgularda sosyal hizmet müdahalesinin sınırlı olduğu, çocukların süreçten olumsuz olarak etkilendiği ve zaman zaman ebeveyniyle iletişimlerini sonlandırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Çocuğun bir ebeveyni yüzünden diğer ebeveyniyle olan ilişkisini sonlandırması duygusal istismar olabilmekle birlikte çocuğun gelişim sürecinin olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir. Aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu görülen olgulara doğrudan müdahale edememesi, bu durumu çözmeyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla çocuğun yüksek yararının gözetilerek müdahale edilmesi gereken bu olgularda çocuğun katılımının sağlanması, aile içi dinamiklerin dikkatlice çözümlenmesi, her aileye farklı müdahale planı oluşturulması ve tüm bu sürecin disiplinler arası yaklaşımla yürütülmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, adli sosyal hizmet, sosyal hizmet uzmanı, ebeveyn yabancılaşma

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Parental alienation syndrome refers to the alienation of a child from one parent due to the actions of the other parent, commonly observed in custody disputes or contentious divorces. Social workers stationed in family courts frequently engage with such cases, where their perspectives can significantly influence judicial decisions, thereby impacting the lives of both the child and the parents. This study aimed to explore the viewpoints of social workers operating within family courts regarding parental alienation syndrome. Employing a qualitative research approach, interviews were conducted with social workers based in family courts in Ankara. The findings revealed that social workers encounter parental alienation syndrome cases frequently, yet their intervention options are limited. Children are often adversely affected during these

*Bu makale, 2022 yılında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Profesör Doktor Kasım Karataş danışmanlığında hazırlanan "Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Çocuklar, Ebeveynler ve Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerinden Bir Değerlendirme" başlıklı tezden üretilmiştir.

¹Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Doktora Öğrencisi. gyurdakul96@gmail.com

²Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü. kkaratas@hacettepe.edu.tr

processes and may even sever communication ties with one parent. Moreover, the inability of social workers to directly intervene complicates the resolution of these cases. Consequently, it is imperative to prioritize the child's best interests in such scenarios, advocating for the child's participation, thoroughly analyzing familial dynamics, devising tailored intervention strategies for each family, and employing an interdisciplinary approach throughout the process. This multifaceted approach ensures a more comprehensive understanding of the complexities inherent in cases of parental alienation syndrome and facilitates more effective interventions geared towards fostering healthier familial relationships.

Keywords: Parental alienation syndrome, forensic social work, social worker, parental alienation

Paper Type: Research

Giriş

Aile tanımı Türk Medeni Kanunu'nun 41. maddesinde yer almaktadır. Bu tanımda ailenin, toplumun temeli olduğu ve eşlerin eşitliğine dayandığı belirtilmektedir. Bir başka tanımda aile, birbirine akrabalık yoluyla bağlanan yetişkinlerin çocuklara bakma sorumluluğunun bulunduğu topluluklardır (Bilge Zafer 2013, 122). Evlilik ise karşı cinsten iki kişinin birbirine yakınlık duymasıyla yaşantılarına birlikte devam etmeye karar vermesi ve çocuk yapmak, yetiştirmek gibi amaçları olan bir sözleşmedir (Sevim 2018, 607). Evliliğin sözleşme olması ona yasal bir boyut kazandırmakla birlikte evliliğin sonlanması ya da boşanma sözleşmenin bitmesi anlamına gelmektedir. Boşanma inanç, değerlerin çatışması, geçimsizlik, uyum sağlayamama gibi birçok nedenden dolayı nikâh akdinin bozulmasıdır (Can ve Aksu 2016, 889).

Boşanmadan yalnızca kadın ve erkek etkilenmemekte, çiftlerin çocukları varsa çocuklar da boşanmadan doğrudan etkilenmektedir. Anne ve babanın evlilik durumunda çocukların velayeti hem anne hem babada iken boşanmanın gerçekleşmesi halinde çocukların velayeti bir ebeveynine verilmekte, diğer ebeveynle de gerekli hallerde mahkeme kararı ile görüşme gerçekleşmektedir. Mahkeme kararı ile gerçekleşen hallerde çocuk ile kişisel ilişkinin tahsisi olarak adlandırılırken çoğunlukla çatışmalı boşanmalarda, çocuğun ebeveynine gösterilmediği/çocuğun ebeveyni ile görüşmek istemediği durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Türk hukukunda mahkeme tarafından kişinin borçlu olduğuna karar verildiyse ve kişi bu borcunu yerine getirmiyorsa ilgili mahkeme kararı zorla uygulanmakta, aynı durum çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişkinin tahsisinde de karşımıza çıkmaktadır (Belgin Güneş 2021, 914). Belgin Güneş'in de (2021, 915) belirttiği gibi mahkeme kararı yoluyla çocuk ile kişisel ilişki tahsisine veya çocuk teslimine karar verilmişse bu karar icra ve iflas daireleriyle yapılmakta, hukuki olarak da İcra ve İflas Kanununda düzenlenmektedir. Buna göre çocuk, alınıp taşınan bir nesne gibi bir ebeveyninden diğerine verilmekte ve yapılan uygulama birçok eleştiri almaktadır. Mahkemenin kişisel ilişki tesisi kararına rağmen çocuğunu göremeyen ebeveynler mevcut olmakla birlikte çocuğunu görmek için ebeveynlerin icra dairesine belirli bir miktarda ücret ödemesi gerekmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK, 2023) 2022 yılına ait verilerine göre 2022 yılında 574 bin 358 kişinin evlendiği, 180 bin 954 kişinin boşandığı, boşanmaların %32,7'sinin evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiği, bu süreçte boşanmadan 180 bin 592 çocuğun etkilendiği ve velayete kararı verildiği görülmektedir. 54 boşanmış aile ile yapılan bir çalışmada çocukların %47,9'unun ebeveynine karşı yabancılaştığı, yabancılaştıkları ebeveynlerin %5,4 oranla anneleri, %42,5 oranla da babalarına karşı yabancılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır (Üner Altuntaş & Ziyalar, 2018, s. 31). Başka bir çalışmada ise %92,8 oranında kişinin çocuğunun velayetine sahip olmadığı, %42,8'inin mahkeme kararı olmasına rağmen çocuklarını göremedikleri ancak %69 oranında çocukları ile ilişkilerinin düzeleceğine inandıkları sonuçları elde edilmiştir (Torun, Torun, & Matthewson, 2021).

Karataş (2001, 90), ailenin çocuklar için gerçek dünyanın minyatürü olduğunu ve bu dünyanın sorunlarından kaçabilecekleri güvenli bir alan anlamına geldiğini belirtmektedir. Kadın ve erkeğin boşanma davalarından etkilenmelerinin yanında çocuklar da bu süreçten doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmektedir. Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri kısa ve uzun

vadede incelenmekle birlikte kısa vadeli olan etkileri karşımıza olumsuz olarak çıkmaktadır. Öngider'in (2013, 157) ulaştığı sonuca göre; ebeveynlerin ayrılmasına tanık olmuş çocuklar, yetişkinlikte de boşanmanın olumsuz etkilerini sürdürmektedir. Nitekim özellikle çatışmalı boşanma davalarında çocuklar, bir ebeveyn tarafından diğer ebeveyne karşı intikam aracı olarak kullanılabilir, bu da karşımıza ebeveyn yabancılaştırma sendromu kavramını çıkarmaktadır. Henüz Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders V (DSM) kitabında tanımlanmayan ebeveyn yabancılaştırma sendromu, birçok akademik çalışmaya konu olmuş ve kısaca bir ebeveynin çocuğunu diğer bir ebeveyne kasıtlı olarak yabancılaştırması olarak tanımlanmıştır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun klinik belirtilerine rağmen DSM V'te yer almamasının nedeni, güvenilirliği konusunda belirsizliklerin olmasıdır (Şentürk Pılan, Akkaş, Er, Bayturan, Akdaş, & Bildik, 2022, s. 333). Bir diğer deyişle ebeveyn yabancılaştırma sendromu, bir çocuğun bir ebeveynini reddetmesini, o ebeveyne karşı asılsız duygular yaşamasını, birlikte vakit geçirmekten kaçınmasını sağlayan süreçleri tanımlamaktadır (Templer, Matthewson, Haines, & Cox, 2016, s. 2).

Boşanma sürecinde velayetin yeniden düzenlenmesi, aile mahkemeleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Aile hukukuna dair anlaşmazlıklardan olan boşanma, çocukla kişisel ilişki kurma veya velayet gibi konular, aile mahkemelerinin yetki alanındadır. Bu mahkemelerde meslek elemanı olarak sosyal hizmet uzmanları da çalışmaktadır. Dolayısıyla aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanları aile hukukundan kaynaklı davalarda etkin rol almakta, bu da onların ebeveyn yabancılaştırma sendromu görülen olgularla karşılaşmasını sağlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, çocuğun yüksek yararını gözetmekte ve çocuk merkezli bir yaklaşım benimsemektedirler. Ancak ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirildiğine dair çalışmaların nicelik olarak yeterli olmadığı görülmüştür. Bu sebeple çalışma yaşamında bu sendrom ile karşılaşan sosyal hizmet uzmanlarının olgulara nasıl müdahale ettiği, ne gibi sorunlarla karşılaştığı, bu sorunları nasıl çözdüğü gibi konuların açığa kavuşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple bu çalışmanın amacı, aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkındaki değerlendirmelerini saptamaktır. Çalışmada Ankara ilinde aile mahkemelerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromuyla ilgili gözlemleri ve düşünceleri incelenmiştir. Bu doğrultuda ilk önce ebeveyn yabancılaştırma sendromu ve adli sosyal hizmet teorik açıdan ele alınacak ardından araştırmanın yöntemi ve bulguları sunulacak, son olarak da sonuç ve önerilere yer verilecektir.

1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, Richard Gardner tarafından boşanmakta olan veya boşanmış ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisinin gözlemlenmesiyle tanımlanmıştır (Yüksel Doğan & Aytekin, 2021, s. 554). Buna göre ebeveyn yabancılaştırma sendromu, özellikle çatışmalı boşanma hallerinde ortaya çıkan, bir ebeveynin çocuğu kasıtlı olarak diğer ebeveyninden soğutmak amacıyla yaptığı davranışların sonucunda çocuğun diğer ebeveyninden uzaklaşmasına denmektedir (Gardner, 1999, s. 97). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, bir çocuğun bir ebeveynini haksız yere suçlaması, ebeveyni ile gereksiz yere iletişim kurmayı reddetmesi veya iletişim kurmaya direnmesidir (Garber, 2011, s. 323). Bununla birlikte ebeveyn yabancılaştırma sendromu, çatışmalı boşanma veya velayet davalarında görülmekte ve duygusal istismar olarak tanımlanmaktadır (Şentürk Pılan, Akkaş, Er, Bayturan, Akdaş, & Bildik, 2022, s. 335).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunu tanımlarken genel olarak çocuğun davranışlarına bakılmaktadır. Ancak ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkında kesin bir şey söyleyebilmek için ebeveyn davranışları ile ebeveyn-çocuk ilişkisini de değerlendirmek gerekmektedir (Ellis, 2008, s. 57). Gardner'a göre ebeveyn yabancılaştırma sendromu, aşağıdaki belirtilerle kendini göstermektedir (2002, s. 193):

- Çocuğun. ebeveyni ile ilişki kurmayı reddetmesi,
- Bunun için mantıksız bahaneler bulma

- Karmaşık duygular
- Çocuğun düşüncesinin bağımsız olduğu vurgusu
- Çocuk ve ebeveyn arasında yaşanan çatışmaların yabancılaştıran ebeveyn tarafından desteklenmesi
- Yabancılaşmış ebeveynin istismar etmekle suçlanması
- Çocukların, yetişkinlerin öykülerini benimsemesi
- Çocuğun yalnızca ebeveyne değil, ebeveynin geniş ailesine/arkadaşlarına karşı da yabancılaşması

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, çocuk tarafından gerçekleştirilen davranışları ifade etmekte, çocuğun bir ebeveyni ile ittifak kurması ve ittifak kurduğu ebeveynin davranışları tarafından yabancılaştırmanın tetiklenmesi gibi özellikler göstermektedir (Bernet, Baker, & Adkins, 2021, s. 5). Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun temel unsurları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Goldin & Salani, 2020, s. 2):

A. Çocuk

- Çatışmalı olan boşanma veya ayrılma sürecinde yabancılaştıran ebeveynle birlik olma
- Zorlu kontrol davranışlarının ve duygusal olarak zarar veren davranışların birleşimiyle ebeveyn yabancılaşma
- Diğer ebeveyne zarar verme aracı olarak çocuğu kullanma

B. Çocuğun Davranışları

- Mantıklı ve geçerli bir gerekçe olmadan bir ebeveyni reddetmesi
- Mantıksız, doğru olmayan ve abartılı nedenlerle yabancılaşmış ebeveynine karşı direnç göstermesi, görüşmek istememesi.

C. Çocuğun Tutumları

- Kararsızlık yaşamaması
- Suçluluk hissetmemesi
- Bağımsız düşündüğünün savunulması
- Yabancılaştıran ebeveynin öykülerinin ödünç alınması
- Yabancılaştıran ebeveyne karşı destek
- Yabancılaşılana ebeveynin geniş ailesine karşı duyulan nefret

D. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, reddedilen ebeveynin çocuğa karşı kötü davranışları olması durumlarında geçerli olmamaktadır.

Başka bir görüşe göre yalnızca kendi önceliklerini düşünen yabancılaştıran ebeveyn, çocuğun ve diğer ebeveynin ihtiyaçlarını yok saymakta ve kendisiyle ittifak kurmasını sağlayarak ebeveyn-çocuk ilişkisinde olması gereken sınırı ortadan kaldırmaktadır (Rayana & Atak, 2021, s. 294). Yabancılaştıran ebeveyn, çocuğun kendi tarafında yer almasını sağlamak için çocuk üzerinde çeşitli yabancılaştırma yöntemleri denemekte bu da çocukta yıkıcı etkilere neden olmaktadır (Öksüz, 2019, s. 94). Ayrıca yabancılaştıran ebeveyn, çocuğu, hedefteki ebeveyne karşı olumsuz anlamda etkilemeye çalışarak çocuğun özellikle istismar iddialarında bulunması için yönlendirmesini yapmaktadır (Avalle, Smith, Wideman, & Garnica, 2022, s. 403).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, hafif, orta ve ağır düzeyde nitelendirilebilmektedir. Hafif düzeyde çocuğun nadiren sebepsizce ilişkiyi kestiği, genelde ebeveynle görüşmeye başlayınca yabancılaştırıcı etkilerin ortadan kaybolduğu; orta düzeyde çocuğun yabancılaştığı ebeveyn ile görüşmeye direnç gösterdiği ancak zaman zaman çocuk ve ebeveyn arasında olumlu iletişim kurulduğu; ağır düzeyde ise çocuğun sürekli olarak yabancılaştığı ebeveyni ile sebepsiz yere iletişimini kesmesi gibi belirtiler görülmektedir (Bernet, Baker, & Adkins, 2021, s. 6). Hafif düzeyde görülen olgularda çocuğun yabancılaştıran ebeveyn ile iletişimini devam ettirmek için yabancılaştığı ebeveynine karşı olumsuz söylemlerde bulunduğu ancak yine de diğer ebeveyni ile iletişimini devam ettirdiği; orta dereceli olgularda çocuğun yabancılaştığı ebeveynine karşı

olumsuz düşünceler beslediği ancak yine de görüşmeye devam ettiği; yüksek dereceli olgularda ise çocuğun ebeveyni ile tamamen iletişimini kestiği görülmektedir (Rand, 1997).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun asıl öznesi çocuklar olsa da özellikle yabancılaştırılan ebeveynler de çocuğuyla görüşmemekten kaynaklı bazı sorunlar yaşamaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun son aşaması olarak çocukla iletişimin tamamen kesilmesi, ebeveynleri yalnızlaştırmakla birlikte kişinin kendine zarar verici davranışlarda bulunmasına neden olabilmektedir (Yılkan & Yaman, 2023, s. 2153). Bir araştırmada, yabancılaştıran ebeveynlerden %75'inin umutsuzluk, %50'sinin yalnızlık, %66,6'sının kaygı, %55,9'unun ise güvensizlik yaşadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Torun, Torun, & Matthewson, 2021, s. 5). Çalışmada, katılımcıların %51'inin psikolojik destek aldığı ancak %77,2 katılımcının destek aldıkları uzmanı ebeveyn yabancılaştırma sendromu konusunda bilgi sahibi olmadığı yönünde değerlendirme yaptığı aktarılmıştır.

Şentürk Pılan ve arkadaşları (2022), sekiz yaşındaki kız çocuğunun annesine yabancılaştırma öyküsünü olgu sunumu olarak tartışmışlardır. Sekiz yaşında, birinci sınıf öğrencisi olan çocuğun velayeti, anne ve babasının boşanmasının ardından annesine verilmiş, bu süreçte çocuk ve baba arasında kişisel ilişki düzenlenmiş, kızın davranışlarının olumsuz anlamda değişiklik göstermesi nedeniyle velayeti babasına verilmiştir. Babasıyla yaşadığı süreçte çocuğun annesine karşı öfke duymaya başladığı, “annesinin babasına sürekli küfredtiğini, sürekli telefon görüşmelerini dinlediğini, izni olmadan tatil planları yaptığını” beyan ettiği görülmüştür. Aynı zamanda görüşme sürecinde çocuğun, söyledikleri nedeniyle babasından korkmaya başladığı gözlemlenmiştir. Baba ile yapılan görüşmede ise baba, annenin öfke kontrol problemi olduğunu, kızına annesi hakkında olumsuz bir söylemde bulunmadığını beyan etmiştir. Bu süreçte psikiyatri hekimi tarafından takip edilen çocuğa disiplinler arası yaklaşımla müdahale edilmiş ve süreç içerisinde çocuğun annesiyle ilişkilerinin düzelmeye başladığı bildirilmiştir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, DSM V'te yer almadığı gibi Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından sürekli bir bozukluk olmaması nedeniyle reddedilmiştir (Avalle, Smith, Wideman, & Garnica, 2022, s. 403). APA, 2008 yılında internet sitesinde yaptığı bir açıklamada, ebeveyn yabancılaştırma sendromunu desteklemek için elde edilen verilerin yetersiz olduğunu belirtmiştir (APA, 2008). Paslı (2020, s. 48) ise ebeveyn yabancılaştırma sendromunun farklı tanımlarla kullanıldığını, bu sebeple otoriteler tarafından tanınmadığını dile getirmiştir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, yalnızca sosyal hizmetin alanı değil psikoloji, hukuk gibi birçok alanın da içerisinde yer almaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu her ne kadar sendrom olarak tanımlanmış olsa da farklı alanlardaki kullanımı, hakkında yapılmış bilimsel çalışmaların az olması ve bilimsel veri eksikliğinden dolayı “ebeveyne yabancılaştırmış” teriminin tercih edildiği görülmektedir (Yüksel Doğan & AYTEKİN, 2021). Nitekim ebeveyn yabancılaştırmasının birçok farklı mesleğin ve bilim dalının müdahale alanına girmesi, bu olguların tek taraflı değil multidisipliner bir ekiple değerlendirilmesini gerektirmektedir (Karadağ & Foto Özdemir, 2021, s. 107).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun etkileriyle baş etmek isteyen aileler için Amerika Birleşik Devletlerinde “Ebeveyn Yabancılaştırma Tedavileri” isimli programlar düzenlenmektedir. Bu programların amacı, çocuklar ile yabancılaştıkları ebeveyn arasındaki ilişkinin yeniden tesis edilmesidir (Avalle, Smith, Wideman, & Garnica, 2022, s. 404). Bununla birlikte sağlık çalışanları, hukukçular, aile bireyleri gibi meslek elemanları ve gönüllülerden oluşan, ebeveyn yabancılaştırma sendromu alanında çalışmalar gerçekleştiren “Parental Alienation Study Group” isimli uluslararası bir topluluk bulunmaktadır (<https://www.pasg.info/>, 2024).

2. Adli Sosyal Hizmet

Yargı düzeni ve sosyal hizmet sisteminin ortak noktası olan adli sosyal hizmet uygulamaları, boşanma, velayet, kişisel ilişkinin düzenlenmesi, çocuk koruma gibi birçok alanda karışımıza çıkmaktadır (Öztürk, Kayadibi, & Taşdemir, 2021, s. 95). Adliyede çalışan sosyal

hizmet uzmanları, çoğunlukla boşanma ve velayet olmak üzere evlat edinme, kişisel ilişkinin tesisi, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun içerisine giren konular hakkında sosyal inceleme raporu hazırlamaktadır (Mutlu, 2015). Meslek elemanları, anne, baba, çocuk gibi aile bireyleriyle ayrı ayrı veya birlikte görüşerek her bireyin içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak rapor hazırlamaktadır (Buz, Düzyurt, & Sağlam, 2015, s. 27).

Adli sistemde hazırlanan sosyal inceleme raporları, somut bir belge olmakla birlikte sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri ve değer temelinde oluşturulan, bireylerin yaşadıkları sorunları bilimsel ve mesleki anlamda değerlendiren, kişilere özgü müdahalelerin oluşturulmasını sağlayan raporlardır (Mutlu, 2015, s. 83).

Anayasamızın 41. maddesi, ailenin korunmasını, refahının sağlanmasını, huzurunun ve birliğinin temin edilmesini devletin yükümlülüğü olarak belirtmektedir. Anayasanın ilgili hükmünden yola çıkarak 2003 yılında 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile aile mahkemeleri kurulmuştur. Aile mahkemeleri bir uzmanlık mahkemesi olarak değerlendirilmekle birlikte Kanunun 5. maddesinde aile mahkemelerinde çalışan uzmanların görev tanımına yer verilmiştir: Buna göre uzmanlar, dava başlamadan önceki süreçte veya dava sürecinde taraflar arasındaki anlaşmazlığa dair inceleme yapmak ve bunu raporlamak, mahkemenin uygun görmesi halinde duruşmalarda gözlem yaparak görüş bildirmek ve mahkeme tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Bununla birlikte 5. maddenin devamında evli ve ebeveyn konumunda olan, otuz yaşından büyük ve aile sorunlarına yönelik akademik uzmanlığı bulunan meslek elemanlarının bu mahkemelerde görevlendirmede tercih edilebileceğinden söz edilmektedir. Kanundan da anlaşılacağı üzere aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının doğrudan bir görev tanımı yer almamakla birlikte “uzman” olarak psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılar belirtilmektedir. Aile mahkemelerinin kuruluş amacı, yeni bir dava açmaktan ziyade mevcut davaların uzman kadroyla çözüme kavuşturulmasıdır (Buz, Düzyurt, & Sağlam, 2015, s. 9). Ankara Batı Adliyesinin 2022 yılı raporuna göre aile mahkemelerinde en çok çekişmeli boşanma, nafaka, velayet konulu davalar görülmektedir (Adalet Bakanlığı, 2022).

Boşanmaların, çocuklar üzerinde çok çeşitli etkileri olabilir. Bu etkiler boşanmanın ve ailenin dinamiğine bağlı olarak olumlu olduğu gibi çocukta olumsuz etkiler de görülebilmektedir. Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri boşanmanın çocuğun hangi gelişim evresinde gerçekleştiğine bağlı olarak değişebilmekle birlikte genel olarak anksiyete, depresyon, kendini suçlama, reddedilmişlik gibi etkiler görülebilmektedir (Çakmak Tolun, 2023, s. 331). Boşanma davalarında ebeveynlerin en çok anlaşmazlık yaşadığı konulardan biri çocuğun velayetinin kime verileceğidir. Çocuğun velayetinin ortak olmaması halinde tek bir ebeveyn velayet verilmekte ve diğer ebeveynle arasında kişisel ilişki düzenlenmektedir. Ancak velayet hakkına sahip olan ebeveyn, diğer ebeveynle karşı çeşitli argümanlarla çocuğu yabancılaştırmakta ve velayet hakkını ihlal etmektedir (Erdoğan & Kırşehirli, 2021, s. 259).

Çocuğun içinde bulunduğu gelişim evresinden dolayı bakıma ihtiyacının olması, bu ihtiyaçların karşılanması için onun bir ebeveyni ile yaşamasını gerektirmektedir. Bu durumda çocuğun velayetinin bir ebeveynine verilme süreci, çocuğun yüksek yararının gözetilmesini gerektiren kritik bir durumdur ve dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Ebeveynlerin tutarlı davranışları çocukların sağlıklı ortamlarda büyümesine olanak sağlarken, ebeveynleri çatışma halinde olan çocuk, güvensizlik yaşayabilmektedir (Garber, 2004). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, çocuk istismarının bir türü olarak karşımıza çıkmakta; bu sebeple çocuğun koruma altına alınması gerekmektedir (Evans, 2023, s. 119). Ancak çocuğun psikolojik iyilik halini görmeyen ebeveynler, bu durumu birbirlerine karşı kazanmaları gereken bir savaş olarak görmek ve değerlendirme sürecinin seyrini değiştirebilecek bazı davranışlar sergileyebilmektedir (Şentürk Pılan, Akkaş, Er, Bayturan, Akdaş, & Bildik, 2022, s. 333).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, ruh sağlığı ve adli sistemde çalışan uzmanların gerçek bir sorun olduğunu düşündüğü konu olmakla birlikte karmaşık yapısından dolayı farklı alanlarda çalışan uzmanların ortak bir görüş bildirmesi, olgulara müdahale açısından adeta “zorunlu” hale gelmiştir (Dönmez & Avcı, 2023, s. 21). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, ruh sağlığı, çocuk savunuculuğu ve aile içi şiddet alanlarında sürekli tartışılarak aile mahkemelerinde işlenen bir konu haline gelmiştir (Avalle, Smith, Wideman, & Garnica, 2022, s. 403).

Velayet konusunda karar verici konumda olan 164 meslek elemanı ile ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkındaki fikirleri değerlendirmek üzere bir çalışma yapılmıştır. Araştırmada, katılımcıların %88,3’ünün çocuğun ebeveynini reddettiği, %93,3’ünün yabancılaştırıcı ebeveynin davranışlarının “diğer ebeveyne hakaret etme, çocuk ve diğer ebeveyn arasındaki ilişkiyi sınırlama, diğer ebeveynin tehlikeli olduğunu ve çocuğu sevmediğini söylemek” gibi davranışlar sergilediği sonucuna ulaşılmıştır (Bernet, Baker, & Adkins, 2021, s. 5).

3. Yöntem

Yapılan araştırmada sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromuna bakış açısını değerlendirmek amaçlanmış ve bu sebeple boşanma/velayet süreçlerinde aktif olarak rol alan sosyal hizmet uzmanları ile gerekli etik izinler alınarak derinlemesine görüşme (nitel tasarım) yapılmıştır. Bu araştırmanın temel problemi, “ebeveyn yabancılaştırma sendromu sosyal hizmet uzmanları tarafından nasıl değerlendirilmektedir?” sorusu çerçevesinde şekillenmiştir.

3.1 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini velayet/boşanma davalarında aktif rol alan ve adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanları oluşturmaktadır. Ancak evrenin genişliği ve ulaşılabilirliğinin zor olmasından dolayı Ankara Batı ve Ankara Merkez Adliyesi Aile Mahkemelerinde çalışan, velayet veya çatışmalı boşanma davalarında görev yapan sosyal hizmet uzmanları bu çalışmanın katılımcılarını oluşturmaktadır. Katılımcılar, örgün sosyal hizmet bölümünde en az lisans derecesi olan sosyal hizmet uzmanları arasından seçilmiştir. Bununla birlikte ebeveyn yabancılaştırma sendromu yaşanan olgularla çalışma ve müdahale etme ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, en az iki senedir aile mahkemelerinde sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor olması tercih edilmiştir. Araştırmada dokuz sosyal hizmet uzmanı ile görüşme gerçekleştirilmiş, elde edilen bilgilerin kendini tekrarlamasından dolayı toplam katılımcı sayısı dokuz olarak sınırlandırılmıştır.

Bu araştırmada ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Aile mahkemelerinde psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen, sosyolog gibi birçok meslek grubu çalışmaktadır. Bu meslek gruplarının her biri eğitimini almış olduğu perspektif ile olguları değerlendirmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları ile görüşmenin araştırma amacını doğrudan yansıtmaması nedeniyle diğer meslek elemanları ile görüşme gerçekleştirilmemiştir.

3.2 Veri Toplama Süreci ve Çözümleme

Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiş, ilgili form, alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerini alarak ve akademik alan yazın incelenerek hazırlanmış ve üç bölüme ayrılmıştır: İlk bölümde sosyo-demografik bilgilere yer verilerek katılımcıların özellikleri belirlenmiştir. İkinci bölümde ise görev aldıkları davalar hakkında onlara sorular sorulmuş, son bölümde ise ebeveyn yabancılaştırma sendromuna yönelik sorulara yer verilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce araştırmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı bilgisi verilerek katılımcılara bilgi ve onam metni verilmiştir. Sosyal hizmet uzmanları ile yapılan

görüşmelerde katılımcıların onayı alınarak ses kayıt cihazı kullanılmış, görüşmelerin süresi 20 dakika ile 50 dakika arasında değişmiştir. Araştırma tasarlanırken görüşmelerin yüz yüze yapılması planlanmış olsa da 2019 yılında yaşamımızı etkileyen COVID-19 salgınından dolayı yüz yüze görüşmek istemeyen katılımcılar olmuş ve iki sosyal hizmet uzmanı ile telefonda görüşme gerçekleştirilmiştir. Kişilerin gizliliğini korumak amacıyla katılımcıların ismi kullanılmamış, bunun yerine katılımcılar K1, K2... K9 şeklinde ifade edilmiştir.

Bu çalışmada araştırmacıya esnek bir alan tanınması ve araştırmanın amacına uygun bir şekilde verilerin analiz edilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerde ses kayıt cihazı kullanılmış ve kayıt altına alınan görüşmeler deşifre edildikten sonra silinmiştir. Görüşmelerin deşifre edilmesinden sonra ise metinler defalarca okunmuş, sosyal hizmet uzmanları tarafından tekrar edilen kelimeler, görüşler ve aynı anlama gelen ifadeler kodlanmıştır. Bu doğrultuda bulgular, bu makalede dört ana tema altında derlenmiştir. İlk ana temada sosyal hizmet uzmanlarının velayet veya boşanma davalarında çocuklar ile ebeveynleri arasındaki ilişkilere dair gözlemlerine yer verilmiş, çocuk-ebeveyn ilişkisi, ebeveynlerin intikam alma isteği, çocuklara psikolojik baskı yapması gibi alt temalar oluşturulmuştur. Bir diğer ana temada ise sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkındaki bilgi düzeyi üzerinde durulmuştur. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sosyal hizmet uzmanlarına göre belirtilerine yönelik oluşturulan bir diğer ana temada ise ebeveyn reddi, ezber senaryo, ebeveynlerin çocuklara yönelik psikolojik baskısı, ebeveyni suçlama ve kötüleme gibi alt temalara yer verilmiştir. Son olarak ise ebeveyn yabancılaştırma sendromuna yönelik sosyal hizmet müdahaleleri ana teması altında müdahalenin kısıtlı olması, raporlama sürecinde konuyu ele alma şekli ve diğer meslek elemanlarının tutumları alt temaları işlenmiştir.

4. Bulgular

Görüşme formunun başında yer alan demografik sorulara göre katılımcıları tanıttıcı bilgiler aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Öğrenim Durumu	Çalıştığı süre
K1	49	Kadın	Yüksek Lisans	26 yıl
K2	41	Erkek	Lisans	16 yıl
K3	27	Kadın	Yüksek Lisans	4 Yıl
K4	39	Kadın	Yüksek Lisans	14 yıl
K5	41	Kadın	Lisans	18 yıl
K6	29	Kadın	Lisans	7 yıl
K7	40	Erkek	Yüksek Lisans	15 yıl
K8	37	Erkek	Yüksek Lisans	13 yıl
K9	31	Erkek	Lisans	6 yıl

Çalışmaya beş kadın dört erkek olmak üzere 9 sosyal hizmet uzmanı katılmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarından beşi yüksek lisans, dördü ise lisans mezunudur. Aynı zamanda çalışma sürelerinin 4 yıl ile 26 yıl arasında değiştiği, en genç sosyal hizmet uzmanının 27 yaşında en deneyimli sosyal hizmet uzmanının ise 49 yaşında olduğu görülmektedir.

4.1. Velayet veya Boşanma Davası Sürecinde Ebeveynler ile Çocuklara İlişkin Değerlendirmeler

Boşanma/velayet sürecinde ebeveynlerle görüşen sosyal hizmet uzmanları, ebeveynlerin davranışlarının iş birliğine kapalı olduğuna ve sürekli çatışma halinde olduğuna dikkat çekmektedir. Yılkan ve Yaman'ın (2023, s. 2153) çalışmasında boşanmış ebeveynlerin çocukları "birbirinden intikam almak için koz olarak kullandığını", özellikle ekonomik nedenlerden dolayı "süründürmek" amacıyla çocukların öne sürüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu çatışmanın ileri boyutunu "savaş" olarak nitelendiren sosyal hizmet uzmanları, ebeveynlerin bu "savaşı" kazanmaya odaklandıklarını belirtmektedir:

“Savaş. Daha çok çatışmayı alevlendiren, sürdüren, çatışmayı çeşitlendiren süreç içerisinde maddi boyutta bir sürü şey bu tür kişiler gelirler. Genelde karşı taraf haksızdır. Kimse kendi kusurunu görmez ama karşı tarafın kusurunu böyle dünyanın en kötü olayı yapar” (K7).

“Çoğunlukla ciddi bir çatışma oluyor. Yani bir yandan çocukların bundan sonra nerede yaşayacağı, diğer tarafla ne zaman görüşeceği konusundaki ilişkiler düzenlenirken bir yandan da tarafların bundan sonraki maddi durumlarını olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyecek birçok unsur da bu süreçle paralel olarak belirleniyor. Bir de bunun dışında şey de var tabii sadece ekonomik neden yok. Bir de toplumun gözünde davayı kazanmış olan, haklı olan, mağdur olan taraf olarak yer alma isteği de var. O yüzden kılıçlar çekiliyor kimse kimsenin gözünün yaşına bakmıyor” (K2).

Ayrılık sürecinde ve sonrasında çocukların velayeti bir ebeveynine verilmekte, bu da çocukların diğer ebeveyniyle daha az vakit geçirmesine neden olmaktadır. Ebeveynler, kendi aralarındaki boşanma-ayırılma halini partner ilişkisinin dışına çıkararak ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında da gerçekleştirmek istemektedirler (Rayana & Atak, 2021, s. 294). Ebeveyn yabancılaşmasında çocuğun yanında kaldığı ebeveynin etkisinde kalma olasılığı daha yüksektir. Bu da çocuğun yanında kaldığı ebeveyninin olumlu ya da olumsuz duygularını benimsemesine ve o ebeveyninin yaklaşımlarıyla hareket etmesine neden olabilmektedir:

“Boşanma davası çetrefilliyse, tarafların birbirine karşı egosal sıkıntıları varsa tarafların birbiriyle ilgili çok büyük iddiaları yani incitici yaralayıcı iddiaları varsa o zaman bu çocuğa da yansıyor. Doğal olarak çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveynine de yansıyor” (K1).

“Çocuk genellikle fiili ayrılık sürecinde kimin yanında kalıyorsa onunla iletişimi daha sağlıklı görünüyor. Görüşmediği yani uzun süredir ayrı yaşadığı ebeveynine karşı tepkisel tutum geliştirebiliyor. Çocukları diğer ebeveynine karşı kötülemeleri var, olumsuz söylemler aile içerisinde konuşulurken çocukların bu söylemleri duyması da bu tepkisel tutumlara neden olabiliyor” (K6).

Boşanma halinde taraflar, zaman zaman birbirinden intikam almak veya birbirine zarar vermek isteyebilmektedir. Bu durumda karşımıza en çok çıkan intikam alma veya zarar verme hali, çocuk üzerinden yapılanlardır. Çocuğun anne veya baba tarafından psikolojik olarak baskı altına alınması, çocuğun psikolojisini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun çocuk üzerindeki en olumsuz etkilerinden biri olan güvensiz bağlanma, çocuğun diğer yaşam dönemlerinde ruhsal sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir (Öksüz, 2019, s. 101). Sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri ise aşağıdaki gibidir:

“Beni en çok üzen şey anne ve babanın annelik ve babalık duygularıyla örtüşmeyecek şekilde çocuklarının hiçbir faydasını görmeyeceği davranışları benimsemeleri ve onları çocuklara benimsetmeleri oldu. Yani orada ortaya çıkan şey kazanma arzusu, kazanma isteği” (K2).

“Karşı taraftan belki intikam almak istiyorlar ya da çocuğun velayeti onun için önemli bir güç elde etmek oluyor veya maddi kaynak olarak da görenler oluyor. En çok üzen şey de anne ve babaların öncelikleri çocuklar olması gerekirken önceliklerinin hırs ve intikam olması” (K3).

“Kadın için adam yola gelsin adam için kadın yola gelsin tarzında boşanma davası açılır. Onun dışındakilerin hepsinde taraflar çocuklarının bilincindedir. Ağırlıklı olarak diğer tarafla görüşülmemesi adına bir çaba sarf edilir. Çocuğa psikolojik baskı yapılır. Engeller konulur. Karşı tarafa bir zarar verme onu üzme ve o süreçte birbirlerini suçlama haline büründükleri için çocuğu bunda bir araç olarak kullanırlar” (K8).

“Çocuğun yaşadığı ebeveynin diğer ebeveynine karşı bir intikam alma düşüncesiyle çocuğu mesela göstermiyor. Çocuk üzerinden intikam alınabiliyor. (K6).

4.2. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ve Sosyal Hizmet Uzmanları

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, bir süredir yabancı kaynaklarda tartışılmaktadır ancak konunun ülkemizde tartışılmaya başlanması görece yenidir. Boşanma, velayet gibi konularda karşımıza çıkan ebeveyn yabancılaştırma sendromu doğrudan sosyal hizmet uzmanlarının da çalıştığı bir alandır. Nitekim ebeveyn yabancılaştırma sendromuna dair bilgi ve farkındalığın olmaması, başta çocuk olmak üzere yabancılaşan ebeveynin olumsuz deneyimler yaşamasına neden olabilmektedir (Öksüz, 2019, s. 104). Sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkında aşağıdaki gibi düşünmektedir:

“Bir ebeveynin çocuğunu diğer ebeveyne karşı bilinçli olarak düşmanlaştırması” (K7).

“Ebeveynlerden birinin diğer ebeveyni tamamıyla her yönden sosyal, kültürel, ekonomik yönden gereksiz olduğunu düşünmesi, ona ihtiyaç olmadığını düşünmesi ve çocuğun da bu düşünceleri benimsemesi, içselleştirilmesi” (K2).

“Ebeveynlerden birinin çocuğu diğerine karşı olumsuz yönde dolduruşa getirmesi, kötülemesi, ondan uzak tutması. ...tamamen o yokmuş gibi davranması, diğer ebeveyn yokmuş gibi davranması, diğer ebeveyni unutturmaya çalışması” (K9).

4.3. Sosyal Hizmet Uzmanlarına Göre Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Belirtileri

Yapılan bir çalışmada, velayet konusunda karar veren meslek elemanlarından neredeyse %80'inin ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile ilgili belirtilere katıldığı, ebeveyn yabancılaştırması konusunda net bir fikir birliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bernet, Baker, & Adkins, 2021, s. 7). Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun en belirgin davranışlarından biri ebeveyni reddetmedir. Bu davranış, yetişkin tarafından (özellikle de yabancılaştıran ebeveyn) çocuğun kendi kararı olduğu konusunda ısrarcı olmakta, bu da çocuğun yabancılaşmasını pekiştirmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinden de anlaşılacağı üzere ebeveyni reddetme, karar verilirken en çok dikkat edilen noktalardan biridir:

“...çocukla birlikte yaşamadığı ebeveynin ilişkisel bir problemi yokken, evlilik içinde ilişki normal seyrediyorken ayrılık sürecinde çocuk karşı tarafla görüşmüyorsa, duygusal olarak ondan bahsetmekten hoşlanmıyorsa, duygusal olarak ebeveynini reddediyorsa, onunla birlikte kişisel ilişki günlerinde ebeveynine gitmemek için alternatifler üretiyorsa kendisi ya da birlikte yaşadığı ebeveyn fark etmez, dosya içinde somut olarak ortaya konan bir olgu yokken mesela birlikte yaşamadığı ebeveyniyle ilgili çok olumsuz, hakaret içeren, dışlayıcı, bir ebeveyn değil de yabancıymış 3.şahıymış gibi hareket ediyorsa ismini dahi söylemekten hoşlanmıyorsa ya da ondan bahsederken sinirleniyorsa gerginleşiyorsa ve onu sürekli kendi yaşamı dışında bahsediyorsa o zaman böyle bir sendromun varlığından şüpheleniyorum”(K1).

“Fiili ayrılık sürecinde anne engel olmuştur, baba engel olmuştur, çocukla diğer ebeveyni görüştürmemiştir. Bu tutum eğer çocukla görüştüğümüzde çocuk ben annemle veya babamla asla görüşmek istemiyorum derse ve neden belirtmiyorsa anlayabilirim. Neden görüşmek istemiyorsun? Boş. Ayrılık sürecinin daha da uzadığı süreçte bu yabancılaşmayı daha net görüyorsunuz” (K6).

“Karşı tarafın işte benimle görüşmüyor, yalvarıyorum yakarıyorum benimle konuşmuyor, evime gel diyorum gelmiyor, elimden geleni yapmaya çalışıyorum, arıyorum, hediyeler alıyorum, eşyalar alıyorum ama yok. Ya da işte kızıyorum bağırıyorum, ben onunla görüştüm zaten ama o gitti anasını seçti. Bu ifadelerin hepsi bu çocuğun bu sürece bir şekilde dahil olduğu ve yabancılaşma yaşadığı, beslendiği ya da kendisinden yönelen talepkârlık tepkisellik olduğunu gösterir bize. Makul bir şekilde açıklanamayan ebeveyn ve çocuk ilişkisinin kopması, dediğim gibi cezalandırma, yanında bulunan ebeveyne yaranma veya ebeveyne sürekli beslediği bir nefret olgusuyla kendisini gösterir. Bu çocuk atıyorum babasından sürekli düzenli

sistematik olarak şiddet gören bir çocuksa babasına olan nefreti ve turnak içinde tepkiselliği anlaşılabilir. Ama normal bir ebeveyn formunda yaşayan ailede birdenbire ben babamdan nefret ediyorum, asla görüşmek istemiyorum, o korkunç biri dersek orada bir mantıksal hata var” (K8).

Çocuğun ebeveynini reddetmesinden sonra karşımıza çıkan bir diğer davranış ise çocuğun yetişkinlerin hikâyeleriyle hareket etmesidir. Bu durum çocuğun anne veya babasından öğrendiği hikâyeleri benimseyerek “ödünç alınan senaryo” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yabancılaştıran ebeveyn, diğer ebeveyn ve çocuk arasındaki teması bilerek engellemekte, kendi duygularını ve düşüncelerini benimsemesi için çocuğu olumsuz anlamda yönlendirmektedir (Rayana & Atak, 2021, s. 294). Sosyal hizmet uzmanları, yalnızca çocukla değil aynı zamanda anne ve babayla da görüşmektedir. Dolayısıyla çocukların yaşlarına uygun olmayan ifadeler kullanması, anne ve babasının hikâyelerini almaları sosyal hizmet uzmanları açısından dikkat çekici olmaktadır:

“Kimi çocuklar işte ‘babam anneme kötü davrandı, babamın ne kadar kötü bir adam olduğunu anlatmaya geldim’ şeklinde direk baştan bu yönlendirmenin etkileri doğrultusunda konuşmaya başlıyorlar, kendilerini ifade ediyorlar. Karşı tarafın kocası hakkındaki olumsuz düşünceleri çocuk sanki o kişi kendi kocasıymış gibi sanki o kişi kendisine kötülük yapmış gibi içselleştirip anlatıyor. Yaşa uygun olmayan ifadeler, annenin ifadeleriyle örtüşen beyanlar çok oluyor. Mesela örnek veriyorum dört yaşındaki bir çocuğun üç yıl önce olan bir olayı hatırlaması mümkün değildir. Ama üç yıl önce olan bir olayı sanki o orada bulunmuş yaşamış gibi anlatıyor” (K2).

“Mesela çocuk en son bana geldi 4 yaşında. Görüşme yaparken annem kocaya kaçtı, annem şöyle böyle. Şimdi o yaştaki çocuk annem kocaya kaçtı teriminin bilemez. O çocuk o terimi kendi kafasından düşünüp, algılayıp söylememiştir. Dolayısıyla da o çocuğun yanında bir yetişkin muhakkak konuşup çocuğu etkilemiştir. Hani böyle çocuğun yaşıyla, aktarımlarıyla uyuşmayan şeyler gözlemlediğinizde zaten bunun buna denk geldiğini anlayabiliyoruz yani bir ebeveynin çocuğu etkilediğini” (K4).

Sosyal hizmet uzmanlarınının dikkat ettikleri bir diğer unsur da çocukların davranışlarıdır. Çünkü çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların yönlendirildiği, baskı altında kaldığı, kararsızlık yaşadığı açıkça görülebilmektedir. Nalbant (2023, s. 375), ebeveynlerin, çocuğu etkilemek için karşı taraf hakkında aşağılayıcı ifadelerde bulunma, çocuktan taraf olmasını isteme, kendilerini sürekli mağdur olarak anlatma gibi belirtiler gösterdiğini aktarmıştır. Çocuğun bir ebeveyninin isteğini reddetmesi ise o ebeveyn tarafından tekrar sevilmeceğini düşünmesine yol açmakta, bu da çocukların gergin ve endişeli olmasına neden olmaktadır:

“Çocuklar görüşmeye geldiklerinde huzursuzlar. Yanlış bir şey söylersek, ya yanında uzun vadeli yaşadığımız ebeveyn budan dolayı kızarsa, onunla aramız bozulursa. Ben doğru olanı yapayım, görüşmemi bitireyim, bana sorulanlara işte annemin ya da babamın istediği şekilde cevap vereyim düzenim bozulmasın, ağızımdan hatalı bir şey çıkmasın” (K4).

“Ama genellikle çoğu dosyada çocuklar buna hazırlıklı gelirler. Bak şunu anlatacaksın, bak biz böyle bir şey yaşamıştık bunu da söyleyeceksin diye geldiği için çocuklarda bir taraf tutma durumu oluyor veya çocuklar buna mecbur bırakılıyor. Direk çocuklara ebeveynleri ile ilgili problemlerle ilgili sorular sormazken çocuklar bunları kendi isteğiyle anlatma çabasına giriyorlar” (K6).

Kötü anne-baba izlenimi yaratarak çocuğun bir ebeveyninden soğumasını sağlamak, ebeveyn yabancılaştırma sendromunda sık sık karşılaşılan bir durumdur. Karşımıza genellikle çocuğa sürekli karşı taraf hakkında olumsuz söylemlerde bulunma olarak çıkan bu durumda yine intikam duygusunun ön plana çıktığı görülmektedir:

“İkisi anne ve çocuk birbirlerini körükleyip deyim yerindeyse gazlayıp duruyorlar. Babanın yaptığı yöntemler çok klasiktir işte kötü kadın, fuhuş yapar. Ama annenin yönlendirmesi çok daha farklı oluyor. Ama bakın şu da var fuhuş üzerinden yapılan yabancılaştırma

diğerlerinden daha ağır ve kalıcı oluyor. Siz kötü kadınsanız eğer çocuklar bunu duyunca sizden uzak duruyorsa bunu telafi etmek, geriye dönüp anne baba çocuk ilişkisi sağlamak çok daha zor oluyor” (K2).

“Ebeveynler klasik doldurur. Çocuklar hangi ebeveynine karşı yönlendirilmişse olumsuz konuşuyorlar yani öfke dolu konuşuyorlar” (K5).

“Kafasında iyi bir eş olarak kodlamadığında ee iyi bir eş değil o zaman iyi bir baba da değil. Eğer çocuk da bunu gözleyecek, düşünecek çapta ve yaşta değilse bu düşüncenin içine girer” (K7).

Çocukların yanında diğer ebeveyn hakkında olumsuz konuşmak, çocuğa söyleyeceklerini önceden öğretmek gibi durumlarda çocuğun ezberle senaryolarla hareket ettiği görülebilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromuyla çalışan meslek elemanları ile gerçekleştirilen bir görüşmede, meslek elemanlarının %78,1’inin yalnızca çocuğa odaklanmak yerine aile dinamiklerini daha detaylı ele almak gerektiğini, özellikle çocuğun ebeveyni reddetmesi için haksız ithamlarda bulunan ebeveynlere odaklanılması gerektiğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır (Bernet, Baker, & Adkins, 2021, s. 5). Çocukların içinde buldukları gelişim evresiyle uyumlu olmayan söz ve davranışlarda bulunması, yaşamadıkları olayları yaşamış gibi anlatması, anne veya babanın konuşma şekliyle karşımıza çıkan bu davranış, sosyal hizmet uzmanlarının gözlemleriyle şu şekilde ifade edilmektedir:

“Çocuk bazen çok donuk oluyor. Söylüyor ama sanki spiker ve önündeki kâğıttan bir şey okuyor” (K2).

“Çocuk anneyse anne babaysa baba işte kimse getiren onun ağzından çıkan ve genel olarak aynı cümleleri kurarak birebir konuşuyorlar. Yaşamadıkları hikâyeleri, yani anne baba arasında yaşanıp kendisinin şahsen şahit olmadığı konuları da şahitmiş gibi birebir görmüş gibi duygularıyla anlatıyorlar” (K5).

“Özellikle birlikte yaşadığı ebeveynin duyguları ve düşüncelerinden çok etkilenir. Bir kere buna da girdiyse ve süreç uzun sürdüyse resmen bunu anne yapıyorsa anne baba yapıyorsa babanın ağızıyla konuşur. Babanın duygularıyla hisseder onun düşünceleriyle düşünür” (K7).

“Beş yaşında bir çocuk tebligat diyemez mesela. Ama annesi yanında “evimize tebligat geldi, baban yüzünden geldi” derse kullanır. Kendi yaşına uygun olmayan cümlelerin, kelime yapılarının kullanıldığını görebiliriz. Hatta bunu jest ve mimiklerle de görebiliyoruz. İşte babasından çok etkilenmiş bir erkek çocuksa mesela karşımda babası gibi oturmaya, onu ciddiye almam için ya da çok fazla aynı şekilde konuşulduğunu görmüştür. Baba gibi el hareketleri yaptığı, davrandığı oluyor” (K3).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışan meslek elemanlarının %80’inin, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sekiz özelliğinden neredeyse tamamının çocuklarda gözlemlendiğini aktarmaktadır (Bernet, Baker, & Adkins, 2021, s. 5). Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda son aşama ise çocuk ve ebeveynin iletişiminin tamamen bitmesidir:

“Yabancılaşmaya müdahale geç olursa kopar karşı taraftan. Çok tehlikeli bir olay bu”. (K7).

“Yaş grubuna bağlı biraz. Küçük bir çocuksa karşı tarafı yok sayma, unutmama, onunla asla görüşmeme olabilir. Eğer daha bilinçli bir çocuksa daha az etkilenir ve kendi adaletini oturtmaya çalışır” (K3).

Yabancılaştıran ebeveynin yabancılaştırmadaki en büyük motivasyonunun karşı tarafı sorumsuzlukla, çocukla ilgilenmemekle veya çocuğa karşı tehlikeli olmasıyla suçlaması olduğu görülmektedir. Ebeveynin bu düşünceler ardına sığınması, yabancılaştırmaya meşru bir ortam yaratmasını ve davranışını pekiştirmesini sağlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının konu hakkındaki değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamıyor, çocuğu aramıyor, çocuğunu önemsemiyor, kendi hayatına bakıyor, kendine ayrı bir düzen kurdu ve bu düzende çocuğuna yer yok gibi kavramlar. Oysa çoğunlukla zorlayan kendileri oluyor” (K1).

“Yani çocuk tamamen ondan uzaklaştı işte velayet verilmeyen taraf süreci iyi yönetemedi çocuk da ondan soğuklaştı diyorlar. Dolayısıyla ben bu süreci çok iyi yönetemedim, duygusal olarak gelgitlere kapıldım, çocuğu da bu süreçte etkiledim hani ebeveyn evlat bağıni zedeledim diyen biri görmedim” (K4).

“Olan tüm süreçte karşı tarafı mesul görme, hiçbir sorumluluk üzerine almama ve her şeyin onun tarafından yapıldığına dair bir algı uyandırmaya çalışırlar çocukların üzerinde. Bunun bir süreç olduğu, karşılıklı taraflar arasında ilişki olduğu, toplumsal, ekonomik, siyasal geri bildirimlerinin olduğu ebeveynler tarafından çocukların beynine nakşedilmez. Yani bir nefret nesnesi yaratılır ve nefret nesnesine her şey aksettirilir ki bir bu taraftaki ebeveyn kendi ruhsal dağılışlarını engellesin, çocuğuyla ilişkisini daha da sıcaklaştırsın, çocuğunun sevgi ve ilgisine daha çok mazhar olsun diye yapar bunu” (K8).

4.4. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunda Sosyal Hizmet Müdahalesi

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun yanlış tanılanması ve yanlış raporlanması hem ebeveynin hem de çocuğun mağduriyetine neden olabilmekte, erken fark edilmesi ve müdahale edilmesi halinde ise önlenabilmektedir (Şentürk Pılan, Akkaş, Er, Bayturan, Akdaş, & Bildik, 2022, s. 336). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışan sosyal hizmet uzmanları, çalıştıkları alanda bu duruma müdahale edememekten ve edilen müdahalenin de kısıtlı olduğundan bahsetmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarına göre müdahale edebilecekleri alan sınırlıdır ve kendileri durum tespiti yapmaktadırlar:

“Şimdi adli sistem içinde benim müdahale şansım pek yok. Çünkü mesleki sınırlılıklarımız var ben ancak bunu tespit edebiliyorum ve tespit edip bu sorunun ya da bu sendromun giderilmesiyle ilgi ne yapılabileceğine dair mahkemeyi bilgilendirmek ve başka sistemlere yönlendirmek, bu sistemlerin neler olduğunu sisteme göstermekle yükümlüyüm” (K1).

“Bizim müdahalemiz yok. Biz sadece durumu tespit ederiz” (K2).

“Bizim Adalet Bakanlığında çalışırken vaka yönetimi ya da kırılğan gruba destek verme gibi bir pozisyonumuz yok. Biz sadece orada çocuğun velayeti ile ilgili anne baba ya da kurumun desteğine başvurulması yönünde hangi kararın alınmasına yardımcı olmaya çalışıyoruz” (K9).

Ancak sosyal hizmet uzmanlarının müdahalesinin kısıtlı olması, ebeveyn yabancılaştırma sendromundan hiç bahsetmedikleri anlamına gelmemektedir. Yapılan görüşmelerde sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromundan ve bu durumda ne yapılması gerektiğinden bahsedildiği anlaşılmaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna müdahale edilmesi halinde bireysel ve ailesel ihtiyaçları ayrı değerlendirerek sistem yaklaşımı bağlamında değerlendirilmesi gerektiği önerilmektedir (Evans, 2023, s. 120). Sosyal hizmet uzmanlarının özellikle aile içi ilişkilerin örüntüsünü ve dinamiklerini analiz ettiği, çocuklarda gözlemledikleri değişikliklerden ve hassasiyetlerinden bahsettikleri görülmektedir:

“Bunu raporumda detaylı olarak yazıyorum ve bu ailenin hangi sebeplerle ve hangi kurumdan ne konuda destek alması gerektiğini raporuma yazıp işte bu yabancılaşmanın zararlarından, çocuğa uzun süreç içinde verebileceği zararları, onun gelişimine verdiği zararları ve riskleri yazıp bu ailenin bu konuda örneğin psikiyatri servisi ise psikiyatri, aile danışmanlığı sistemi ise aile danışmanlığı ya da çocuk koruma sistemine gitmesi gerekiyorsa çocuk koruma. Hangisine gidip oradan destek almaları gerekiyorsa ancak oraya yönlendiriyorum” (K1).

“Öncelikle çocukların anne ve baba hakkındaki gerçek düşüncelerini görmeleri gerekiyor. Çocuk annenin örnek veriyorum baba hakkındaki söylemlerinden ne kadar etkileniyor? Bununla ilgili eğer annenin söylediği şeyler mesela ‘baba çocuğa yeterince zaman ayırmıyor’ dedi, bunun doğruluğunu önce bir görmeleri lazım” (K3).

Aile mahkemelerinde velayetle veya kişisel ilişkinin tesisiyle ilgili kararları yargıç verebilmekte, çoğu zaman bu kararlar sosyal hizmet uzmanlarının raporları doğrultusunda şekillenmektedir. Aile mahkemelerindeki meslek elemanları tarafından yazılan raporlar, boşanma öncesinde ve sonrasında aile dinamiklerini anlama açısından önemli yere sahiptir (Nalbant, 2023). Dolayısıyla bir raporda ebeveyn yabancılaştırma sendromundan bahsedilmesi, yargıcın alacağı kararı etkileyebilmektedir. Bu doğrultuda yazılan raporlarda ebeveyn yabancılaşmasından bahseden sosyal hizmet uzmanlarının değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir:

“Ben mesleki olarak hakimlerin, bunu kararlarına işlesin ya da işlemesin ısrarla bunu dile getirmekten vazgeçmiyorum. Çünkü bunu bir çocuk hakkı ihlali olarak görüyorum. Velayetle ilgili değerlendirmelerde önceliğim çocuğun yüksek yararı ve iyilik hali olduğu için bunu her defasında tespit ettiysem ve gözlemlediysem bunu sadece yazmakla yetinmiyorum gerekçelerini de risklerini de yazıyorum” (K1).

“Aslında yazdığımız raporlara şöyle de bakabiliriz: toplumsal olarak baktığımız gibi bazen de bireysel olarak verilen kararlar toplumun genelini etkilemiş oluyor. İşte artık kulaktan kulağa belki yayılacak ve çocuğa bu şekilde davrandığın zaman onun velayetini almanı olumsuz yönde etkileyecek gibi bir düşünce yapısı oluşacak” (K3).

“Bir ebeveynin diğer ebeveynle ilişkisini kesmesi, sekteye uğratması, olumsuz yönlendirmesi bu süreçte çocuğun psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkilediğini gösterir o ebeveynin. O yüzden bizim velayet raporumuzda da etkili oluyor” (K5).

Raporlarının dikkate alındığını aktaran sosyal hizmet uzmanlarının yanında raporlarının bazen etkili olmadığını dile getiren sosyal hizmet uzmanları da mevcuttur. Bu durumun karşımıza genelde ebeveyn yabancılaştırma sendromunun boşanmanın doğal bir süreci olduğunu iddia eden yargıç veya diğer hukuki meslek elemanlarının tutumlarından kaynaklandığını belirtmektedirler:

“Bizim mesleki hassasiyet tırnak içinde söylüyorum mesleki hassasiyet gösterdiğimizizi söyleyip zaten boşanma sürecinde bu tür olguların zaten olağan olduğunu yani bunu bir hakimden duymak çok üzücü benim için ama duyuyorum. Zaten bütün boşanma davalarında bu tür şeyler yaşandığını, yaşanabileceğini ve bu sürecin doğal bir parçası olarak görüyorlar” (K1).

“Eğer uzman raporu ve hakim raporu ortak yönde değilse bu geri dönebiliyor bize” (K3).

Sosyal hizmet uzmanları, adli sistem içerisinde birçok farklı meslek grubuyla birlikte çalışmakta, çoğunlukla yargıçlar ve avukatlarla birlikte çalışmaktadırlar. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun DSM V’te yer almaması, konunun sık sık karar vericiler ile bu alanda çalışan meslek elemanları tarafından göz ardı edilmesine de neden olmaktadır (Şentürk Pılan, Akkaş, Er, Bayturan, Akdaş, & Bildik, 2022, s. 333). Ancak bu tür durumlarda çoğunlukla mekanik bakış açısının hakim olduğunu dile getiren sosyal hizmet uzmanları, birçok meslek grubunun olgulara bakarken insani boyutun göz ardı edildiğini ve hiyerarşinin çoğu zaman ön planda olduğunu bu durumun da fikir uyuşmazlığına yol açtığını aktarmışlardır:

“Hakimlerin bakışı, yabancılaşma sendromunu tırnak içinde söylüyorum boşanma sürecinin olağan bir parçası olarak görmeleri, bunu normalleştirmeleri, bunun çocuk hak ihlali olduğunu kabul etmemeleri, travmanın bir parçası olup geçici olacağını düşünmeleri ve boşanma sürecinden sonra boşanmanın bu tür takip ve izlemeye yönelik mekanizmanın olmayışı” (K1).

“Burada önemli olan, vakanın bir an önce sonlanması. Bu süreyi engelleyecek, uzatacak herhangi bir müdahale yargıya yapılmış müdahale kabul edilir. Yargılama yapılır, karar verilir, dava açılır, dava kapanır. Yani biz buraya sosyal anlamda ne kadar dokunabilirsek çocuğun lehine budur” (K2).

Aile mahkemeleri, aile içi şiddet, çocuk ihmal veya istismarı gibi durumlarda ebeveyn yabancılaştırma sendromunu kabul etmemekte, bir olgunun yabancılaştırma olarak değerlendirilmesi için yabancılaştıran ebeveynin çocuğu etki altına almaya çalışan davranışlarına odaklanmaktadır (Avalle, Smith, Wideman, & Garnica, 2022, s. 403). Avalle ve arkadaşları

(2022), ebeveyn yabancılaştırma sendromunun gerçek istismarcılar tarafından istismarı meşrulaştırmak amacıyla kullanılabileceğini, bu sebeple bu alanda çalışan uzmanların ilk olarak ev içi şiddet ve istismar ihtimallerini göz önünde bulundurmaları gerektiğini aktarmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sosyal hizmet uzmanları, velayet veya kişisel ilişki sürecinde ebeveynler arasındaki iletişimi “savaş” olarak tanımlamakta, çoğunlukla ebeveynlerin birbirinden intikam almaya çalıştığından bahsetmektedir. Bu durumda karşımıza çıkan en büyük savaş ve intikam aracı çocuktur. Benzer şekilde sosyal hizmet uzmanları, çocukların ebeveynlerin kişisel hırsları için kullanıldığı, intikam almak için çocuğun aracı kılındığı düşüncesinde birleşmektedir. Oysa bu durum çocuğa zarar verdiği gibi çocukla ebeveyn arasındaki iletişimi de olumsuz etkileyebilmektedir. Bununla birlikte çocukların daha savunmasız hale geldiği, ihmal ve istismara açık olma ihtimalinin arttığı anlaşılabilmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarına göre ebeveyn yabancılaştırma sendromunda çoğunlukla çocuğun yanında kaldığı ebeveynin etkisi gözlemlenebilmektedir. Çocuğun birlikte kaldığı ebeveynle daha fazla vakit geçirmesi, o ebeveynin konuşmalarına ve davranışlarına şahit olması gibi durumlarda çocuk ister istemez yanında kaldığı ebeveyninden etkilenebilmektedir. Her ne kadar kişisel ilişkinin tahsisine karar verilmiş olsa da çocuk bir diğer ebeveyniyle daha az vakit geçirebilmekte, bu da yabancılaştırmanın artmasına neden olabilmektedir. Ancak bu durumda çocukların yalnızca yanında kaldığı ebeveynin etkisinde kalarak yabancılaştığı söylenemez. Sosyal hizmet uzmanlarına göre zaman zaman çocuğun diğer ebeveyn tarafından yanında kaldığı ebeveyne karşı yabancılaştırıldığı olgular da olabilmektedir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu her ne kadar DSM V’te tanımlanmasa da bir ebeveyn tarafından diğer ebeveyne yönelik olarak yabancılaştırmanın yapıldığından bahsedilebilmekte, sosyal hizmet uzmanlarının da sık sık bu tür olgularla karşılaştığı görülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarına göre bir ebeveyn tarafından diğer ebeveynine karşı yabancılaştırılmış çocuklarda mantıksız gerekçelerle ebeveyni reddetme, yetişkinlerin (en çok da birlikte yaşadığı ebeveynin) hikâyesini kullanma, anne ve baba arasında geçen olayları kendi yaşamış gibi anlatma davranışları görülmektedir. Özellikle çocuğun ebeveyni reddetmesinin kendi kararı olduğunu ısrar eden taraflar, bilinçli veya bilinçsiz olarak ebeveyn yabancılaştırma sendromunu uygulamakta/pekiştirmektedirler. Sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun son aşamasının ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin bitmesi olduğunu belirtmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, özellikle de yabancılaştırma tarafın diğer ebeveyni sorumsuzlukla, kötü bir ebeveyn olmakla veya tehlikeli olmakla suçladığını, bu suçlamaların yabancılaştırmayı normalleştirmeye yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Tüm bu bilgiler ışığında ebeveyn yabancılaştırma sendromunun genel olarak çocuğun davranışları üzerinden tanımlandığı ve çocuğun davranışlarının değerlendirilmesiyle ortaya çıktığı görülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna müdahale edemediklerinden bahsetmektedir. Çünkü sosyal hizmet uzmanları adliyede hakimın isteğine yönelik rapor yazmakta bu da onların durum tespiti yapmalarını sağlamaktadır. Dolayısıyla doğrudan müdahale imkânı olmayan sosyal hizmet uzmanları, tespit ettikleri yabancılaştırma, çocuğun bir ebeveyninin etkisi altında kalma gibi durumları raporlarında belirttiklerini ifade etmişlerdir. Raporlarının yargıç tarafından dikkate alındığını ve dolayısıyla kararı etkilediğini düşünen sosyal hizmet uzmanları olduğu gibi raporlarının yargıç tarafından önemsenmediğini dile getiren sosyal hizmet uzmanları da vardır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, çocuğun bir ebeveynine karşı bir diğer ebeveyni tarafından doldurulması ve sonucunda çocuğun diğer ebeveyne yabancılaştırılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada önemli olan nokta, çocuğun yetişkin senaryolarıyla ve mantıklı bir gerekçe sunmadan bir ebeveyn aracılığıyla diğer ebeveynine yabancılaştırılmış olmasıdır. Boşanma ve

velayet halleri, istismar süreçlerinin değerlendirilmesi bakımından özel bir öneme sahiptir. Dikkat edilmesi gereken durum ise ihmal ve istismar durumlarıdır. Çünkü çocuğun ihmal veya istismarı söz konusuysa ve çocuk bu sebeple ebeveyniyle görüşmek istemiyorsa bu durumda ebeveyn yabancılaştırma sendromundan söz edilemez

Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna yönelik yapılan çalışmalar, çocuğun yüksek yararını koruyan çalışmalardır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının yaptığı müdahaleler, çocuğun korunmasını ve olabilecek zararların en aza indirilmesini içermektedir. Bu doğrultuda ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışırken çocuk ihmal ve istismarının önüne geçmek amacıyla çocuğun ihmal ve istismara maruz kalıp kalmadığı göz ardı edilmemelidir. Sosyal hizmet uzmanlarının çocuğun velayeti veya ebeveynle kişisel ilişkinin tahsisi konusunda görüş bildiren raporlarında çocuğun ve ailenin dinamiklerini göz önünde bulundurarak çalışması elzemdir. Öyle ki bu süreçte rapor yazılırken çocuk, anne, baba ve gerekiyorsa diğer aile üyeleriyle ayrı ayrı görüşmeler gerçekleştirilmelidir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna müdahale edilmemesi, çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkinin sonlanmasına kadar ilerleyen olumsuz bir sonuca varabilmektedir. Bu duruma müdahale etmek isteyen sosyal hizmet uzmanlarının ise yetkisi ve müdahale seçenekleri oldukça kısıtlıdır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak veya bu durumun ortaya çıkmasını engelleyebilmek için sosyal hizmet uzmanlarına daha geniş müdahale olanakları tanınması gerekmektedir. Planlı müdahale sürecini gerçekleştirme imkânı bulan sosyal hizmet uzmanı, izleme ve takip aşamalarıyla da ailenin takibini yapmalıdır. Her ailenin süreci farklı olduğu için ailelere özgü farklı müdahale planları oluşturulması önerilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun farklı mesleki disiplinlerin konusu olması, olgular üzerinde birlikte çalışma imkânı tanıyarak her mesleğin kendi bakış açısıyla olguyu ele almasına ve daha etkin müdahalelerin gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda ebeveyn yabancılaştırma sendromuna yönelik müdahalelerde farklı disiplinlerle ortak olgu çalışması yapılması, hem çocuğun yüksek yararı için hem de olguların çeşitli bakış açılarıyla değerlendirilerek çözüme kavuşturulması için gereklidir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sık sık farklı akademik disiplinler tarafından ele alındığı görülmektedir. Ancak görülmektedir ki ebeveyn yabancılaştırma sendromu sosyal hizmet uzmanlarının sık sık karşılaştığı olgulardan biridir. Dolayısıyla gerek alanda çalışan meslek elemanlarının saha deneyimi gerekse akademisyenlerin bilgi birikimi ile araştırmaların yapılarak konunun çok boyutlu yönleri araştırılmalıdır.

Kaynaklar

- Adalet Bakanlığı. (2022). *Ankara Batı Adliyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Ankara Batı Adliyesi.
- Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (2003, 01 18). 4787 No'lu Kanun(24997). Resmi Gazete.
- APA. (2008). *Statement on Parental Alienation Syndrome*. 02 07, 2024 tarihinde <https://www.apa.org/news/press/releases/2008/01/pas-syndrome> adresinden alındı
- Avalle, D., Smith, B. j., Wideman, K. E., & Garnica, C. B. (2022). How efficacious is building family bridges? What the legal and mental health fields should know about building family bridges and “parental alienation”. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 19 (3-4): 402-416. doi: 10.1080/26904586.2022.2066595

- Belgin Güneş, D. (2021). Mağdur hakları kanunu taslağı'nın çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin hükümlerin değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(2): 913-931. doi: [10.15337/suhfd.798586](https://doi.org/10.15337/suhfd.798586)
- Bernet, W., Baker, A. J., & Adkins, K. L. (2021). Definitions and terminology regarding child alignments, estrangement, and alienation: A survey of custody evaluators. *Psychiatry & Behavioral Science*, 67(1): 1-9. doi: [10.1111/1556-4029.14868](https://doi.org/10.1111/1556-4029.14868)
- Bilge Zafer, A. (2013). Cumhuriyet ile birlikte değişen Türk aile yapısı ve kadının durumu. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(24): 121-134.
- Bruch, C. (2001). Parental alienation syndrome and parental alienation: getting it wrong in child custody cases. *Family Law Quarterly*, 527-552.
- Buz, S., Düzyurt, K., & Sağlam, M. (2015). Aile mahkemelerinde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin sosyal inceleme raporlarına ilişkin değerlendirmeleri: Ankara adliyesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2): 7-29.
- Can, Y., & Aksu, N. (2016). Boşanma Sürecinde ve sonrasında kadın. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 888 - 902. doi: [10.17755/esosder.258824](https://doi.org/10.17755/esosder.258824)
- Çakmak Tolan, Ö. (2023). Boşanma ve etkileri: Çocuklar ve ergenler üzerindeki psikolojik sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50: 321-338. doi: [10.52642/susbed.1221560](https://doi.org/10.52642/susbed.1221560)
- Dönmez, Ş., & Avcı, R. (2023). Ebeveyn Yabancılaşması. *Klinik ve Ruh Sağlığı Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3 (1): 19-36.
- Ellis, E. (2008). A Stepwise Approach to evaluating children for parental alienation syndrome. *Journal of Child Custody*, 4(1-2): 55-78. doi: [10.1300/J190v04n01_03](https://doi.org/10.1300/J190v04n01_03)
- Erdoğan, E., & Kırşehirli, T. (2021). Pandemi Sürecinde ve öncesinde velayet suistimali, çocuk icrası ve ebeveyn yabancılaşma sendromu. *TİHEK Akademik Dergi*, 4 (7): 257-271.
- Evans, M. (2023). *Clinical social workers' perceptions and experiences of p ceptions and experiences of parental alienation*. Walden University. Doktora Tezi.
- Garber, B. D. (2011). Parental alienation and the dynamics of the enmeshed parent-child dyad: adultification, parentification, and infantization. *Family Court Review*, 49 (2): 322-335. doi: [10.1111/j.1744-1617.2011.01374.x](https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2011.01374.x)
- Garber, B. D. (2004). Parental alienation in light of attachment theory. *Journal of Child Custody*, 1 (4), 49-76. doi: [10.1300/J190v01n04_04](https://doi.org/10.1300/J190v01n04_04)
- Gardner, R. (2002). Denial of the parental alienation syndrome also harms women. *American Journal of Family Therapy*, 30(3): 191-202. doi: [10.1080/019261802753577520](https://doi.org/10.1080/019261802753577520)
- Gardner, R. (1999). Differentiating between parental alienation syndrome and bona fide abuse-neglect. *American Journal of Family Therapy*, 27(2): 97-107. doi: [10.1080/019261899261998](https://doi.org/10.1080/019261899261998)
- Goldin, D. S., & Salani, D. (2020). Parental alienation syndrome: what health care providers need to know. *The Journal for Nurse Practitioners*, 16(5): 344-348. doi: [10.1016/j.nurpra.2020.02.006](https://doi.org/10.1016/j.nurpra.2020.02.006)

- <https://www.pasg.info/>. (2024). *Parental Alienation Study Group*.
- Karadağ, F., & Foto Özdemir, D. (2021). Çekişmeli boşanma/velayet sürecinde aile mahkemelerinden üniversite hastanesine gönderilen olguların değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 99-108. doi: 10.5505/kpd.2020.76259
- Karataş, Kasım. «Toplumsal Değişme ve Aile.» *Toplum ve Sosyal Hizmet* 12, no. 2 (2001): 89-98.
- Mutlu, Z. (2015). Aile Mahkemelerinde Sosyal İnceleme Raporu. (B. Karakuş, Dü.) *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, 80-88.
- Nalbant, A. (2023). Examining parental alienation syndrome behaviors in divorce, custody and personal relationship cases. *Research on Education and Psychology*, 7 (Special Issue 2): 362-383. doi: [10.54535/rep.1357379](https://doi.org/10.54535/rep.1357379)
- Öksüz, E. (2019). *Çukurova üniversitesi çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları anabilim dalında değerlendirilen olgular ışığında ebeveyn yabancılaştırma sendromu. Yüksek Lisans Tezi.*
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2): 140-161. doi: 10.5455/cap.20130510
- Öztürk, A., Kayadibi, B., & Taşdemir, Z. (2021). Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüğü kapsamında gerçekleştirilen uygulamalara yönelik bir değerlendirme. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*, 95-106. doi: [10.18493/kmusekad.20446](https://doi.org/10.18493/kmusekad.20446)
- Paslı, F. (2020). Duygusal istismar formu olan ebeveyn yabancılaştırma sendromu (eys) olgularında vaka yönetimi. H. Dokgöz (Dü.) içinde, *Olgularla Adli Tıp & Adli Bilimler* (s. 43-50). Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş.
- Rand, D. (1997). The spectrum of parental alienation syndrome (Part I). *American Journal of Forensic Psychology*, 1-49.
- Rayana, S., & Atak, H. (2021). Anne baba arasındaki ilişki: “üçüncü ebeveyn” rolünün Gestalt terapi bakımından ele alınması. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 286-300.
- Sevim, Y. (2018). Evlilik öğretiler mi? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 605-610. doi: 10.17719/jisr.2018.2951
- Şentürk Pılan, B., Akkaş, Ö., Er, G., Bayturan, A. F., Akdaş, G., & Bildik, T. (2022). Parental alienation syndrome: A case alienated from the mother. *Turkish J Clinical Psychiatry*, 25: 332-337. doi: 10.5505/kpd.2022.10846
- Templer, K., Matthewson, M., Haines, J., & Cox, G. (2016). Recommendations for best practice in response to parental alienation: findings from a systematic review. *Journal of Family Therapy*, 39(1): 1-19. doi: [10.1111/1467-6427.12137](https://doi.org/10.1111/1467-6427.12137)
- Torun, F., Torun, S. D., & Matthewson, M. (2021). Parental alienation: Targeted parent experience in Turkey. *The American Journal of Family Therapy*, 50(2):1-10. doi: [10.1080/01926187.2021.1895903](https://doi.org/10.1080/01926187.2021.1895903)
- TÜİK. (2023, 02 24). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2022*. 03 29, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2022->

